

KRONIKA

PODOŽIVLJENI ČASI MLADOSTI

Književnost

Pisatelj po srcu in naravni danosti je in ostaja zavezan peresu. Nobena sovražna sila, vstevši bolezen, ga ne more v resnici odtegniti slasti ustvarjanja. Morda prav zaradi nje znova in znova premaga težave, ki bi jih »navaden« smrtnik ne zmoget. Hotenje je gonilo in zdravilo, spodbuda in moč, ki se ob ustvarjanju ven in ven obnavlja. Zato je zavezanost pisanju v nekem smislu ohranjanje svežine mladosti, mladostnost, povezava z vsem nastajajočim, dogajajočim se. Takšno je pravzaprav tudi temeljno sporočilo Antona Ingoliča v njegovem zadnjem romanu POSLAVLJANJE, ki je izšel v zbirki Vrba pri Prešernovi družbi v Ljubljani. In kolikor ga pooseblja Ambrož Kunej, po poklicu predmetni učitelj, po srcu slikar – umetnik, upodabljaec domačega sveta pod Kozjakom nad Dravsko dolino, toliko nosi tudi Ingoličeve naravnosti, ljubezni, pripadnosti, sorodnosti in nikoli končanih, dokončnih življenjskih spoznanj.

Veliko več kakor avtobiografskega je v romanu sveta, ki ga je Anton Ingolič kot mlad profesor in pisatelj odkrival, ko se je seznanjal z nenavadno, neznano deželo splavarjev, gozdnih delavcev, z lepoto pohorskih gozdov in Kozjaka, s pokrajino od Maribora do Koroške, da je lahko tako plastično orisal in zmoget odpreti doslej zapahnjena vrata vanjo s svojim romanom Na splavih. Po delih, ki jih je napisal zadnja leta in zanje zajemal iz življenja svoje rodne Polskave, se je v POSLAVLJANJU odločil za podoživitev spominov na čase, ko je ustvarjalno stopil med splavarje. Brez dvoma je v njem ostalo marsikaj, kar ga je gnalo, da bi o tem zdaj še kaj povedal, zapisal, se znebil minulosti kot bremena, vzdignil v življenje staro izkušnjo za današnjega bralca. Zato je okvirna zgodba, čakanje

na smrt bolnega Ambroža Kuneja na konec v stari, domači, podkozjaški hiši, le ogrodje, ki nosi večjo vsebinsko težo: zakaj ni nujno, da postane človekovo slovo poslavljanje s priokusom neizmerne grenkobe, celo strupa, zagrenjenosti. Ali, kot bi rekla stara ljudska modrost: Če si imel polno življenje, pričakuj mirno smrt.

Ambrož Kunej zatorej neha čakati na svojo smrt kot na krivičen iztek življenja. Neha sploh razmišljati o tem in se mučiti. Po vrnitvi iz bolnišnice, kjer so mu povedali diagnozo, ne pa tudi, koliko časa mu je še ostalo, kar pa »popravi« medpotoma po nerodnosti neki njegov znanec, ob premišljanju o minulosti niza svoje dneve, se nagovarja, kot nagovarjajo njega njegove podobe, polni albumi, ki predstavljajo leta njegovega življenja od mladih nog sem.

In to življenje je bilo bogato. Bilo je polno. Vsega je bilo v njem: upanja, razočaranj, pričakovanj, neizpoljenih obljub, danih njemu ali jih je on dal drugim. Bilo je preprosto in zapleteno, krivično in pravično. Včasih okrutno, neizprosno, surovo. Da se je kasneje poravnalo s čim lepim, nepričakovanim, ali pa je bilo gorje pozabljeno ob novem. Ambrož Kunej stoji trdno zakoreninjen v domačih tleh. Zvestoba ga v prelomnih časih naše povojne resničnosti trešči ob trda tla. Kot mnoge razočara tudi njega, čeprav je bil kot mlad, nezaposlen učitelj na levi strani in v večni nevarnosti, prav tako med vojsko bojevnika, ki se ni imel česa sramovati. Tudi je dostojanstveno prenesel ponižanja in vse krivično napravene obtožbe po vojni, dokler se razmere niso kolikor toliko uravnovesile. Tedaj, ko se je lahko malce bolj posvetil sebi, šel na došolanje za predmetnega učitelja v Ljubljano, lahko družini nudil v domači hiši streho in preživetje, pomislil na šolanje otrok. To je bil čas, ko je verjel, da je

vse najhujše za njim, da ga čaka le še delo v domači šoli in starševske obveznosti. Toda človek obrača, usoda obrne. V Ljubljani, kjer se šola, naleti na dekle svojega življenja, ki jo je srečal kot deček, ko je smel prvokrat s splavom od domače vasi do Maribora. Na Hrvaško bo smel kasneje, če se bo izkazal zdaj. Biti splavar pa je dečku Ambrožu pomnilo tedaj največ, čast in priznanje možatosti, navzlic materinemu odporu, saj je bil po očetovi smrti ob sestrah edini možki pri hiši.

Središčna os knjige je torej splavarstvo in ljubezen brez primere, kakršne si je zaželel deček ob srečanju z neznano deklico v Mariboru in ki je hkrati že izginila iz njegovega zornega kota, pa je tako nepričakovano in v svojo neizmerno srečo vnovič naletel nanjo. Hude preskušnje, ki so za njima obema, ju spojita v celoto. Četudi se zavedata romantičnih primesi in obarvanosti svojih strasti in čustev, jih sprejmeta kot dragoceno danost. Vesna skuša pozabiti na grde izkušnje v vojni, Ambrož najti tisti del sebe, ki se je podzavestno odločil za deklico, s katero je razlomil vročo žemljo iz mariborske pekarnice kot nedorasel deček, jo je pa zares našel šele zdaj. Ljubezen občutita oba, umetniški duši, ne kot prepovedan sad, pač pa kot, žal, prepozno ponujeno možnost, ki bi ju osrečevala. Stvarnost ju namreč opominja. Sreča, zgrajena na temelju nesreče drugih, se pravi Ambroževe žene in otrok, je v bistvu sebičnost, zato se ji po zreli presoji zavestno odrečeta. Moralno etično stališče, ki ga ne marata prestopiti, jima narekuje odpoved samima sebi. Ambrož se odloči za dosedanje življenje, ker je to dolžan nedoraslim otrokom in žrtvujoči se ženi, čeprav bo v sebi kot možki mrtev, kot človek ohromljen v svojem najglobljem bistvu, viru osmislitve lastnega življenja. Vesna se kmalu zatem v ljubljenskih planinah smrtno ponesreči. Ambrož Kunej, globoko osamljen za vselej, lahko samo ugiba, je snežni plaz izzivala ona sama ali pa je bila zares le nesreča v go-

rah, ki ne izbirajo in ne prizanašajo, najmanj svojim ljubljencem.

V precej napornem čakanju na iztek enaindvajsetih, za tostranstvo še predvidenih dni, kolikor mu jih je naložila znančeva ljubezniva odkritost po odhodu iz bolnišnice, kar pa se izkaže na koncu kot nekaj pogojnega in nobena realnost, se razgrinjajo po pisateljevi volji Ambroževi spomini in srečevanja z minulostjo od rojstva do današnjosti. Pravzaprav je šele v teh dneh dozorelo in se izkristaliziralo tisto, kar se je nabiralo skozi desetletja, od prve svetovne vojne sem, in česar zaradi naglih menjav dogajanj ni utegnil sproti niti urediti v sebi, kaj šele vsaki stvari odmeriti njeno mesto, ji najti prostor v svojem človeško osebnostnem vzponu in razvoju. Po tej plati je Ambroževo odpiranje starih albumov, listanje po njih in po starih knjigah in odloženih papirjih ustvarjalčevo nanašanje barv na obledele podobe, pogreznjene v negibnost, nedotakljive in nedotaknjene toliko časa. In to zato – česar se Ambrož dokončno zave proti zadnjemu od enaindvajsetih dni, da bi razčistil s seboj. Odlasal je, da ga ne bi brazgotine zaskalele. Občutek konca pa je izostril v njem vse, kar je v času otopelo, se umaknilo, se sprijaznilo, pristalo na okoliščine. Vse sešteti, narediti obračun, sam sebi izstaviti potrdilo, pospraviti do čistega vse predale; ve, da je to dolžan sam sebi, da bo spoznal, razkril vrednost, smisel, pomen svojih let. In tistega temeljnega, kar je doumel kot najvišje spoznanje in vrednoto: vse, kar je počel, se je porajalo iz globine človeškega, njegovega srca, ne pa iz sebičnosti, samovšečnosti, površnosti. Ker ga je vodila ljubezen, privrženost do mnogih stvari, sovraštva, strahu in laži v bistvu ni poznal. To pa je gotovo največ, kar lahko botruje občutku prijaznosti do samega sebe ob pričakovanju četudi le domnevnega izteka življenja. POSLAVLJANJE je slovo od vseh vrst zmot, s katerimi se človek obremenjuje in ki ga obremenjujejo, dokler se motnjave ne zbistrijo, kalnosti ne očistijo. Ambrož Kunej je ugotovil: posadil sem veli-

ko drevesc, ki so zrasla v trdna drevesa z močnimi, odpornimi koreninami. Moje privrženosti bistvenim rečem tega sveta, moje ljubezni do ljudi in do zemlje, do vsega okoli mene, so bile večje kot človeški spodrsaljaji, na primer odnos do žene, ki je nisem mogel osrečiti. Če bi tehtal, bi se ne nagnilo zoper mene, čeprav morada tudi ne visoko v moj prid. Toda kdo je tako poln napuha, da bi smel to pričakovati? Jemal sem in jemali so mi, a sem dajal, ne da bi pričakoval povrnitev. Vse to vidim šele zdaj. Se mi odpira in jasno kaže zdaj, ko sem se pregrizel skozi vse dobro in hudo v svojih sedmih desetletjih. Tehnica je nihala, a moram v svoje zadovoljstvo reči, da se je uravnovešala in uravnovesila. Doba čakanja se je pokazala le kot sklenitev kroga, ki pa bo lahko prenesel še marsikatero vpetost in ga bo še mogoče napeti, vključil bo še nove trenutke, zlasti trenutke osrečeva-

nja tistih, ki so tega vredni, ker so bili mogoče prikrajšani. Sam ne bom več vsrkaval, pač pa le še oddajal.

In Ambrož Kunej v svoji samoti ve, kako dragoceno je to in da je vsaka minuta zato lahko bogatejša kakor ura ali dan.

Veliko je vredno, kadar poslavljanje ni slovo, še posebej ne takšno, kot je v navadi; kadar je skrbno pripravljeno srečanje s seboj zaradi ponujene roke drugim, da bi jim bila prihranjena kakšna odvečna pot, bolečina, ovinek, zmota.

Anton Ingolič je to storil. Bralci morajo knjigo samo vestno prebrati. Svojo značilno vestnost pa je pisatelj potrdil v tej knjigi z dodano natančno bibliografijo zadnjega desetletja in s prikupnim avtobiografskim zapisom, ki dopolnjuje knjigo *Moje pisateljstvo*, izšlo pred devetimi leti.

Nada Gaborovič

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

V dvojni številki reških *Dometov* (2–3) piše Bojan Borstner o nujnosti naravnih zakonov, pri tem pa namenja posebno pozornost teoriji, po kateri je naravni zakon razmerje med univerzalijami, jo vzporeja z nasprotnimi teorijami in jo brani. Nenad Smokrovič piše o mejah teorije minimalne racionalnosti in o teorijo vzporeja s teorijo idealne racionalnosti. Zoran Pokrovac je napisal oceno knjige *Subjekt v demokraciji*, ki sta jo v Ljubljani objavila Tomaž Mastnak in Rado Riha. Zoran Pokrovac je med drugim zapisal: »To je prva številka zbornika *IMS Anals*, ki bi moral v prihodnje redno izhajati. *Anali* izhajajo v angleškem jeziku, razpošiljanje naj bi v kratkem prevzel nizozemski posrednik, tako da je mogoče pričakovati tudi dober sprejem na tujem trgu. *Anali* bodo glede na pisce, ki objavljajo v prvi številki, in napovedano zasnovano gotovo izzvali pozornost. V predgovoru urednikov bere-

mo, da kanijo *Anali* imeti mednarodni pomen in da bodo obravnavali glavna vprašanja tekoče debate na področju družbene in politične teorije ter da bodo most za nadaljevanje in razvijanje teoretskega razpravljanja med Vzhodom in Zahodom. Torej gre za nadaljevanje in razvijanje mednarodne dejavnosti Inštituta za marksistične študije, ki je v Sloveniji že prinesla lepe sadove, hkrati pa je spodbudno delovala tudi na nekatere zahodne pisce. Vendar *Anali* ne želijo biti samo posrednik med Vzhodom in Zahodom. Želijo zagotoviti prostor za tiste družbene in politične izkušnje, ki so bile iz različnih razlogov ali celo brez razloga odrinjene stran ali prezrte v vhodnih in zahodnih razčlenjanjih in razmišljanjih... Že bežen pogled na prvo številko *IMS Anals* priča, da je to publikacija, ki bo, upajmo, zapolnila veliko praznino, kakršna je v jugoslovanskih družbenih vedah že dalj časa, praznino, na katero kaže, da ni časopisa, ki bi razvijal enakopraven dialog med domačimi in tujimi pisci o temah, ki so tudi v središču med-